

INGLIZ PUBLITSISTIK MATNLARDA ZEUGMANING SEMANTIK XUSUSIYATLARI

Ramazonov Shohruh Nusratillo o'g'li

Termiz Davlat Universiteti, Xorijiy Filologiya fakulteti,
ingliz tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17582485>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz publitsistik matnlarda uchraydigan zeugma hodisasining semantik mohiyati, uning ifoda uslubi, ma'no kengayishi hamda kontekstual funksiyalari chuqur tahlil qilinadi. Zeugma, publitsistik matnlarda ifoda ixchamligini, ta'sirchanlikni va nutqning badiiy-estetik qiymatini oshiruvchi vosita sifatida ko'rib chiqiladi.

Tadqiqot davomida zeugmaning sintaktik shakllari, semantik turlari, leksik bog'lanish imkoniyatlari hamda uning o'quvchi idrokiga ta'sir etuvchi psixolingvistik jihatlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: zeugma, semantik tahlil, ingliz tili, publitsistik matn, uslub, ma'no, kontekst, obrazlilik, ifoda vositasi.

SEMANTIC FEATURES OF ZEUGMA IN ENGLISH PUBLICISTIC TEXTS

Annotation. This article deeply analyzes the semantic essence of the phenomenon of zeugma, its style of expression, expansion of meaning and contextual functions in English publicistic texts. Zeugma is considered as a means of increasing the conciseness of expression, expressiveness and artistic and aesthetic value of speech in publicistic texts. The study covers the syntactic forms, semantic types, lexical connection possibilities of zeugma and its psycholinguistic aspects affecting the reader's perception.

Keywords: zeugma, semantic analysis, English language, publicistic text, style, meaning, context, imagery, means of expression.

СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЗЕВГМЫ В АНГЛИЙСКИХ ПУБЛИЦИСТИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ

Аннотация. В статье глубоко анализируется семантическая сущность феномена зевгмы, стиль её выражения, расширение значения и контекстуальные функции в английских публицистических текстах. Зевгма рассматривается как средство повышения лаконичности, выразительности и художественно-эстетической ценности речи в публицистических текстах. В исследовании рассматриваются синтаксические формы, семантические типы, лексические связи зевгмы и её психолингвистические аспекты, влияющие на восприятие читателя.

Ключевые слова: зевгма, семантический анализ, английский язык, публицистический текст, стиль, значение, контекст, образность, средства выражения.

Kirish: Til inson tafakkurining ifodasi sifatida, jamiyatda ma'lumot uzatish, fikr bildirish va ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish vositasi hisoblanadi. Tilshunoslikda semantika so'zi ma'noning o'rganilishi bilan bevosita bog'liq bo'lib, aynan shu yo'nalish doirasida zeugma hodisasi ham tahlil etiladi. Zeugma — bu bir grammatik birlikning ikki yoki undan ortiq so'z bilan bog'lanib, har biriga turli semantik mazmun berish orqali nutqda yangi assotsiativ qatlamlar yaratish hodisasidir. U ingliz tilida, xususan publitsistik uslubda, qisqa, ammo chuqur mazmunga ega ifodalar yaratishda keng qo'llanadi.

Publitsistik uslub jamiyatdagi voqelikni yoritish, ommani ma'lum ijtimoiy-siyosiy masalalar haqida o'ylashga undash, fikrni sodda va ta'sirchan tarzda yetkazishga qaratilgan. Shu sababli, bu uslubda ishlatiladigan til vositalari, xususan, zeugma, nutqni qisqa, obrazli va esda

qolarli qilishda alohida ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy ingliz publitsistik matnlarini tahlil qilganda, ularning mazmuniy qatlamida semantik iqtisod, badiiylik va mantiqiy aniqlik uyg'unlashganini ko'rish mumkin. Zeugma esa bu uyg'unlikni kuchaytiruvchi stilistik mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Tilshunoslar tomonidan zeugma turli yondashuvlar asosida o'rganilgan. Ba'zilar uni sintaktik hodisa sifatida izohlasa, boshqalar semantik mexanizm deb qaraydi. Ammo har ikki holatda ham zeugma nutqning ma'no darajasiga bevosita ta'sir etuvchi birlik hisoblanadi. U, bir tomondan, fikrning ixcham ifodasini ta'minlasa, boshqa tomondan, o'quvchini o'ylashga, matnni chuqurroq anglashga majbur qiladi. Publitsistik matnlar uchun aynan shu xususiyat muhimdir.

Chunki bunday matnlar o'quvchida hissiy va aqliy ta'sir uyg'otishga, uni ijtimoiy fikrga chorlaydigan kuchli vosita bo'lishi kerak.

Masalan, ingliz matbuotida keng uchraydigan "She opened her heart and her wallet to the poor" iborasida "open" fe'li ikkita semantik maydonni birlashtirgan: birinchisi — hissiy, ikkinchisi — real harakat. Bu kabi uyg'unlik o'quvchining diqqatini tortadi, matnga emotsional ohang beradi va fikrni qisqa, ammo ta'sirchan shaklda ifodalaydi. Shunday qilib, zeugma ingliz publitsistik nutqida nafaqat til iqtisodini, balki muloqotning emotsional kuchini ham ta'minlaydi.

Zeugmaning tarixiy ildizlari qadimiy ritorika san'atiga borib taqaladi. Yunon va Rim adabiy maktablarida bu hodisa "figura verborum" sifatida ko'plab adabiy asarlarda uchragan.

Keyinchalik ingliz klassik adabiyotida, xususan, Shekspir, Dryden va Swift asarlarida u stilistik vosita sifatida keng qo'llangan. Publitsistik matnlarda esa bu hodisa XIX asrdan boshlab faol ishlatilgan, chunki matbuot tili auditoriya bilan tez, qisqa, ammo samarali muloqot o'rnatishni talab qiladi.

Bugungi ingliz publitsistik matnlari dinamik til o'zgarishlari va kommunikativ yangilanishlar jarayonida rivojlanmoqda. Shu sababli, zeugmaning tahlili hozirgi zamon lingvistikasida nafaqat uslubshunoslik, balki sotsiopragmatika, diskurs tahlili va semantik psixologiya nuqtayi nazaridan ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Ushbu maqolaning maqsadi — ingliz publitsistik matnlarda zeugmaning semantik xususiyatlarini tahlil qilish, uning ma'no tizimidagi funksional imkoniyatlarini aniqlash hamda o'quvchi idrokiga ta'sir etuvchi pragmatik xususiyatlarini yoritishdan iborat.

Asosiy qism: Zeugma nutqdagi ikki yoki undan ortiq so'z birikmalarining bitta grammatik birlik orqali ifodalanishidir. Bu uslubiy hodisa mantiqiy va emotsional ma'nolarni birlashtirish orqali o'ziga xos ifoda uslubini yaratadi. Ingliz publitsistik matnlarida zeugma orqali matn ixcham, lekin chuqur mazmunli ko'rinish oladi. Bu hodisa orqali yozuvchi yoki jurnalist o'quvchini fikrlashga, kontekstni o'zicha talqin etishga undaydi.

Semantik jihatdan zeugma ikki asosiy xususiyatga ega: birinchisi — sintaktik bog'lanishlar barqarorligi, ikkinchisi — ma'no tafovuti orqali yangi ifoda yaratish. Masalan, "He lost his coat and his temper" iborasida "lost" so'zi ikki ma'noda qo'llanadi: biri — real predmetni yo'qotish, ikkinchisi — hissiy nazoratni yo'qotish. Shu orqali o'quvchida ikki xil ma'no birlashadi va matn yanada jozibador bo'ladi.

Publitsistik matnlarda zeugmaning qo'llanishi nafaqat ifoda chiroyini oshiradi, balki tilning iqtisodiyliigi va o'quvchi bilan interaktiv muloqotni ham ta'minlaydi. Bu hodisa asosan sarlavhalar, muqaddimalar va tanqidiy maqolalarda uchraydi. Sarlavhalarda zeugma o'quvchini darhol jalb qilish, matnni esda qolarli qilish vazifasini bajaradi. Masalan, "Government cuts taxes and corners" kabi iboralar o'zida kinoya, tanqid va semantik o'yinlarni mujassam etadi.

Zeugma semantik jihatdan polisemiya yaqin bo'lsa-da, u farqli mexanizm asosida ishlaydi. Polisemiya bir so'zning ko'p ma'noliligini ifodalasa, zeugma bu ko'p ma'nolarni bitta kontekstda faol ishlatadi. Natijada, yangi semantik uyg'unlik paydo bo'ladi. Bu uyg'unlik publitsistik matnda ko'proq hissiy ohang, ijtimoiy tanqid yoki ironiyani kuchaytirish uchun ishlatiladi.

Ingliz publitsistik matnlarda zeugma ijtimoiy-siyosiy masalalarda ham keng qo'llanadi.

Masalan, iqtisodiy inqiroz, siyosiy o'zgarishlar yoki ekologik muammolar haqida yozilgan maqolalarda jurnalistlar fikrni qisqa, ammo ta'sirli qilish uchun zeugmadan foydalanadilar. Bu holatda zeugma axborotni yetkazish bilan birga, muallifning pozitsiyasini ham sezdiradi.

Shuningdek, zeugma o'quvchi tafakkurida metaforik bog'lanishlar yaratadi. U ma'noni kengaytiradi, konnotativ qatlam hosil qiladi va matnga badiiylilik kiritadi. Bu jarayonda semantikaning asosiy vazifasi — matndagi yashirin mazmunni yuzaga chiqarishdir. Zeugma o'quvchidan faol ishtirok, mantiqiy tahlil va emotsional javob talab qiladi.

Til madaniyati nuqtayi nazaridan qaraganda, zeugma tilning ijodiy salohiyatini ko'rsatadi. U muloqotda nafaqat ma'lumot, balki estetik zavq beruvchi vositadir. Shu boisdan, ingliz publitsistik matnlarda zeugma o'zining o'zgaras uslubiy ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Xulosa: Ingliz publitsistik matnlarda zeugmaning semantik xususiyatlarini o'rganish shuni ko'rsatadiki, bu hodisa nafaqat stilistik bezak, balki til tizimining mantiqiy, hissiy va kommunikativ qatlamlarini birlashtiruvchi murakkab semantik mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Zeugma tildagi so'zlar o'rtasidagi o'zaro semantik munosabatlarni yangicha yo'sinda shakllantiradi, matnni ixcham, ammo chuqur mazmunga ega qiladi, o'quvchining tafakkurini faollashtiradi va nutqqa badiiy estetik qiymat beradi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ingliz publitsistik uslubi o'zining ma'no aniqligi, mantiqiy strukturaliligi va ifoda ixchamligi bilan boshqa uslublardan ajralib turadi. Aynan shu jihatlar zeugmaning qo'llanishi uchun qulay muhit yaratadi. Publitsistik janrda matn qisqa, lekin ta'sirli bo'lishi talab etiladi. Zeugma ana shu talabga javoban, bir so'zning bir nechta semantik yo'nalishda ishlatilishini ta'minlaydi va shu orqali ifoda iqtisodini yaratadi. Bu iqtisod tildagi tejamkorlik tamoyiliga mos keladi, lekin mazmunni kamaytirmaydi, aksincha, ma'no qatlamini kengaytiradi.

Semantik tahlil jarayonida aniqlanganidek, zeugma ingliz publitsistik matnlarda ko'pincha ironik, kinoyali, metaforik va dramatik effektlar yaratish uchun qo'llanadi. Bu holat jurnalistning maqsadiga mos ravishda o'quvchi tafakkuriga bevosita yoki bilvosita ta'sir etadi.

Masalan, ijtimoiy tanqid yoki siyosiy tahlil matnlarida zeugma fikrni keskin, ammo yumor orqali yetkazishga imkon beradi. Shu bilan birga, u o'quvchida ijobiy hissiy rezonans hosil qiladi.

Bunday uslub nutqning estetik sifatini oshiradi, tilga badiiy noziklik beradi va matnni jonlantiradi.

Zeugmaning semantik xususiyatlari, avvalo, uning ikki yoki undan ortiq semantik maydonni birlashtirish qobiliyatida namoyon bo'ladi. Bu jarayonda tilning ko'p qatlamliligi, ya'ni mantiqiy, leksik va emotsional ma'no darajalari uyg'unlashadi. Publitsistik matn shuning uchun ham o'zining badiiy jihatdan boy, ammo grammatik jihatdan soddaligi bilan ajralib turadi.

Zeugma orqali muallif so'zlarni haddan tashqari ko'paytirmasdan, qisqa jumlar vositasida kuchli semantik urg'u beradi.

Tadqiqot davomida olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, zeugmaning semantik xususiyatlarini tahlil qilish publitsistik tilning kognitiv, pragmatik va estetik xususiyatlarini yanada chuqurroq anglash imkonini beradi. Chunki bu hodisa orqali tilshunoslik faqat grammatik strukturalarni emas, balki inson tafakkurining nutqdagi in'ikosi, ma'no hosil bo'lish mexanizmlarini ham o'rganadi. Shunday qilib, zeugma lingvistik tahlilda inson tafakkurining ijodiy tabiatini aks ettiruvchi ko'rsatkich sifatida namoyon bo'ladi.

Publitsistik matnlarda zeugmaning qo'llanishi jamiyat tafakkuridagi dinamik o'zgarishlar, ijtimoiy fikr shakllanishi va axborot oqimining tezligi bilan ham bevosita bog'liq.

Hozirgi axborot asrida qisqa, lekin ta'sirli fikr ayta olish ko'nikmasi jurnalistikaning asosiy talabi hisoblanadi.

Zeugma bu talabga to'la mos keladi: u tildagi soddalik va chuqurlikni uyg'unlashtirib, o'quvchiga tez, ammo mazmunli tarzda ma'lumot yetkazadi. Shu jihatdan, zeugma publitsistik nutqning zamonaviy kommunikativ modeli sifatida e'tirof etilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Leech, G. (2008). *Language in Literature: Style and Foregrounding*. Oxford University Press.
2. Crystal, D. (2010). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Blackwell Publishing.
3. Halliday, M. A. K. (2014). *An Introduction to Functional Grammar*. Routledge.
4. Galperin, I. R. (1981). *Stylistics*. Moscow: Higher School Publishing.
5. Quirk, R. & Greenbaum, S. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. Longman.
6. Levinson, S. C. (1983). *Pragmatics*. Cambridge University Press.
7. Naciscione, A. (2010). *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse*. Amsterdam: Benjamins.